

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΠΑΣΟΚ Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ

Ομιλία του Φίλιππου Σαχινίδη στην παρουσίαση του βιβλίου του Γ. Παπαδογιάννη : «Το Άδοξο Τέλος: Η Μετέωρη Πορεία, Η Συντριβή και η Αναγέννηση των Ελληνικών Τραπεζών». Αθήνα 27 Ιουνίου 2013

Το βιβλίο του κ. Παπαδογιάννη το οποίο περιγράφει την άνοδο και την συντριβή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος όχι μόνο είναι ευανάγνωστο αλλά προσελκύει το ενδιαφέρον του αναγνώστη από την αρχή μέχρι και την τελευταία σελίδα.

Στα έξι κεφάλαια του βιβλίου παρουσιάζονται πολλά ενδιαφέροντα και χρήσιμα στοιχεία που αφορούν την πορεία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος από την περίοδο του απόλυτου ελέγχου των τραπεζικών εργασιών από την Τράπεζα της Ελλάδος, την περίοδο της απελευθέρωσης των τραπεζικών εργασιών αλλά και την σημερινή προσπάθεια αναγέννησης των τραπεζών μέσω της ανακεφαλαιοποίησης. Το βιβλίο θέτει προβληματισμούς και απαντά στο ερώτημα πως φτάσαμε στην κρίση της χώρας, μια κρίση πρωτίστως παραγωγικού προτύπου που μετεξελίχτηκε σε κρίση δημοσιονομική και τέλος σε κρίση τραπεζική.

Μια κρίση που αναδείχτηκε μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης το 2007 και τροφοδοτήθηκε από τις αδυναμίες στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της Ευρωζώνης.

Ο συγγραφέας αναζητεί ποια ήταν η συμβολή των ελληνικών τραπεζών στην εκδήλωση της μεγαλύτερης κρίσης με την οποία βρέθηκε αντιμέτωπη η ελληνική οικονομία στην μεταπολεμική της ιστορία αλλά και πως επηρεάστηκαν από αυτή.

Πριν αξιολογήσουμε τις ερμηνείες και τα συμπεράσματα που περιλαμβάνει το βιβλίο αλλά και τις προβλέψεις που επιχειρεί για την επόμενη ημέρα είναι χρήσιμο να ξεκινήσουμε με ορισμένες παραδοχές που θα μας επιτρέψουν να παρακολουθήσουμε τις απόψεις του συγγραφέα.

Η δημιουργία των τραπεζών θεωρείται μία από τις σημαντικότερες κατακτήσεις των σύγχρονων οικονομιών και μοχλός ανάπτυξής τους.

Χωρίς τράπεζες κεφαλαιακά θωρακισμένες, δεν μπορεί καμία καπιταλιστική οικονομία να οδηγηθεί σε ανάπτυξη.

Ο ρόλος των τραπεζών στην χρηματοδότηση των επιχειρήσεων διαφέρει σημαντικά μεταξύ των διαφόρων χωρών.

Για παράδειγμα στις ΗΠΑ οι επιχειρήσεις αντλούν σημαντικά κεφάλαια μέσω των αγορών κεφαλαίου κάτι το οποίο δεν ισχύει στην Ε.Ε όπου στην πλειοψηφία τους οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις εξακολουθούν να στηρίζονται περισσότερο στον τραπεζικό δανεισμό για την χρηματοδότηση τους.

Κάνω αυτές τις επισημάνσεις γιατί στο τρέχοντα δημόσιο διάλογο πολλοί πιστεύουν ότι δεν πρέπει να μας απασχολεί τόσο πολύ το ζήτημα της συνέχισης της λειτουργίας των τραπεζών σε υγιή βάση αφήνοντας ως ανοικτό το ενδεχόμενο σύμφωνα με αυτή

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΠΑΣΟΚ Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ

την προσέγγιση ότι η επιστροφή στον αντιπραγματισμό μπορεί και να συνιστά πρόοδο.

Άλλοι πάλι πιστεύουν ότι η λύση στα προβλήματα που προκάλεσε η κρίση προσφέρεται μέσα από την πλήρη κρατικοποίηση του τραπεζικού συστήματος.

Ότι τελικά τις κρίσεις της δημιουργούν οι τραπεζίτες που αναλαμβάνουν απεριόριστο ρίσκο στην αναζήτηση κερδοφορίας για λογαριασμό των ιδιωτών μετόχων τους και επομένως τα προβλήματα θα λυθούν ως δια μαγείας αν περάσουν οι τράπεζες στον έλεγχο του κράτους.

Προφανώς δεν έχουν διδαχτεί το παραμικρό από τη διεθνή αλλά και την ελληνική εμπειρία που επιβεβαιώνει ότι οι τράπεζες μπορεί να καταρρεύσουν και να δημιουργήσουν συστημικό κίνδυνο ακόμη και αν ανήκουν στο δημόσιο.

Μία άλλη πλάνη στην οποία υποκύπτουν πολλοί, είναι ότι οι παρεμβάσεις, για τη διάσωση των ελληνικών τραπεζών, αποσκοπούσαν στην προστασία των τραπεζιτών. Παραγνωρίζεται λοιπόν ότι αυτοί που προστατεύονται πρωτίστως με την παρέμβαση της Πολιτείας και ειδικά με το Δεύτερο Οικονομικό Πρόγραμμα που εξασφάλισε η Ελλάδα τον Φεβρουάριο του 2012 που είναι και το τελευταίο του είδους του, είναι οι καταθέτες και οι καταθέσεις τους και όχι οι τραπεζίτες.

Αυτό το κατάλαβαν καλύτερα από όλους οι Κύπριοι καταθέτες γιατί στην Κύπρο εφαρμόστηκε για πρώτη φορά η συμμετοχή των καταθετών στη διάσωση των τραπεζών.

Οι υπέρμαχοι αυτοί της άποψης –εντοπίζονται τυπικά στο χώρο της αριστεράς– καταλήγουν άθελά τους να ταυτίζονται με τους σκληρούς Αμερικάνους νεοφιλελεύθερους.

Οι οποίοι όπως γνωρίζετε ζητούσαν επιμόνως να αφεθεί η «Lehman Brothers» να κλείσει, διότι έτσι ορίζει η φιλελεύθερη θεωρία. Ότι δηλαδή σε ένα καπιταλιστικό σύστημα το κράτος δεν πρέπει με κανέναν τρόπο να παρεμβαίνει σε περίπτωση που μία ιδιωτική επιχείρηση αποτύχει να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις τις οποίες έχει αναλάβει.

Υπέκυψε η τότε αμερικάνικη κυβέρνηση στον πειρασμό και αφέθηκε να κλείσει η «Lehman Brothers», με αποτέλεσμα να ξεσπάσει μία από τις μακροβιότερες κρίσεις του καπιταλιστικού συστήματος μετά την κρίση του 1929.

Με την κρίση κατέρρευσαν όλα τα μυθεύματα που ορίζουν ότι όσο μικρότερη είναι η παρέμβαση του κράτους στις χρηματοοικονομικές αγορές τόσο πιο αποτελεσματικά λειτουργούν αυτές.

Ήταν μια κρίση που ανέδειξε ταυτόχρονα και τις διαρθρωτικές αδυναμίες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Διότι κατέρρευσαν οι αντιλήψεις που έκριναν ως αποτελεσματικότερη την εποπτεία των τραπεζών από τις εθνικά κεντρικές τράπεζες στην Ευρωζώνη και όχι

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΠΑΣΟΚ Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ

από μία ενιαία κεντρική εποπτική αρχή. Τώρα αυτό έγινε κατανοητό αλλά το τίμημα είναι μεγάλο.

Είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η παρουσίαση που κάνει ο συγγραφέας στο πρώτο κεφάλαιο του τρόπου λειτουργίας των τραπεζών στα πρώτα μετά τον πόλεμο χρόνια γιατί απαντά έμμεσα και στο ερώτημα γιατί η Ελλάδα είχε ένα μεγάλο έλλειμμα επιχειρηματικότητας.

Μέσα σε λίγες γραμμές ο συγγραφέας εξηγεί ότι στην Ελλάδα δεν χρηματοδοτούνταν οι επιχειρηματίες με βάση το επιχειρηματικό σχέδιο αλλά με βάση την κοινωνική πρόέλευση.

Το σε ποιες επιχειρήσεις κατέληξαν τα χρήματα και ποια ήταν η τύχη τους είναι γνωστό από την ιστορία των θαλασσοδανείων της δεκαετίας του 1970 που δημιούργησαν τις προβληματικές επιχειρήσεις της δεκαετίας του 1980.

Εξίσου επικριτικός όμως είναι ο συγγραφέας και στην πολιτική «εκδημοκρατισμού» των πιστώσεων που ακολουθήθηκε από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφει την απότομη μετάβαση από ένα απόλυτα ελεγχόμενο, από την ΤτΕ και την Νομισματική Επιτροπή, τραπεζικό σύστημα σε ένα σύστημα απελευθερωμένο.

Εδώ κατά τον συγγραφέα βρίσκονται και οι πιθανές απαντήσεις στο ερώτημα τι μπορεί να μας οδήγησε στην κρίση.

Οι κίνδυνοι που συνδέονται με την αλόγιστη πιστωτική επέκταση υποτιμήθηκαν η αγνοήθηκαν.

Ήταν τέτοια η αισιοδοξία και τόσο άφθονη η ρευστότητα στην οποία είχε πρόσβαση η χώρα μετά την ένταξη στην ΟΝΕ ώστε οι ελληνικές τράπεζες επεκτάθηκαν και εκτός των συνόρων ακολουθώντας σε πολλές περιπτώσεις έλληνες πελάτες τους που αναζητούσαν ευκαιρίες και εκτός Ελλάδας.

Δεν θα επικαλεστώ αριθμούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο τρίτο κεφάλαιο για να καταδείξει πόσο γρήγορη ήταν η πιστωτική επέκταση.

Θα αναφερθώ όμως σε αναφορές του που περιγράφουν την ατμόσφαιρα της περιόδου και που συνετέλεσαν στην διαμόρφωση της άποψης ότι δεν υπάρχουν κίνδυνοι άξιοι λόγου.

Αναφορές σε εκτιμήσεις νεοφιλελεύθερων οικονομολόγων όπως ο νομπελίστας R. Lucas ότι μπήκαμε σε μια νέα φάση του καπιταλισμού όπου έχουν εξαλειφθεί οι κίνδυνοι απότομων διακυμάνσεων.

Όσοι δε προειδοποιούσαν για τους κινδύνους πιστωτικής επέκτασης ειδικά στον τομέα της τραπεζικής λιανικής αντιμετωπιζόνταν ως ενοχλητικοί ήταν «απροσάρμοστοι» όπως λέει ο συγγραφέας και περιθωριοποιούνταν γιατί η

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΠΑΣΟΚ Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ

επίτευξη των στόχων που έθεταν οι διοικήσεις για την ανάπτυξη των εργασιών συνοδεύονταν από τεράστια μπόνους.

Δεν είχε σημασία τι ρίσκο αναλάμβανες με τα δάνεια που διέθετες ως τραπεζίτης αρκούσε «να χορεύεις όσο διαρκούσε η μουσική» όπως είπε το 2007 ο τότε Διευθύνων Σύμβουλος της Citibank ο κ. Charles Prince!

Σε όσους ανησυχούσαν για την ανεξέλεγκτη πορεία της πιστωτικής επέκτασης **οι διοικήσεις των τραπεζών** επικαλούνταν ως επιχειρήμα «ότι είμαστε πολύ λίγο δανεισμένοι. Η υπόλοιπη Ε.Ε είναι πάρα πολύ μπροστά από εμάς. Γι αυτό συνεχίζω να λέω ότι οι τράπεζες **έχουν** ακόμα πεδίων δόξης λαμπρόν». Από συνέντευξη τραπεζίτη στον συγγραφέα το 2005.

Κανείς όμως από αυτούς δεν ήταν σε θέση να απαντήσει αν οι τράπεζες αξιολογούσαν ικανοποιητικά σε ποιους έδιναν αυτά τα δάνεια ιδιαίτερα τα καταναλωτικά.

Η αν τα επιχειρηματικά δάνεια χρησιμοποιούνταν για επενδύσεις η για καταναλωτικούς σκοπούς. Και βέβαια οι **ευθύνες** οι δικές τους δεν είναι λίγες **γιατί αυτές εμπόδισαν την λειτουργία του Τειρεσία και του Λευκού Τειρεσία όπως επίσης ευθύνες έχει και η ΤτΕ.**

Ευθύνη είχαν και για το γεγονός ότι τα χρόνια της ευφορίας είχαν θέσει στο περιθώριο τις διευθύνσεις διαχείρισης κινδύνων.

Ο συγγραφέας περιγράφει με πολύ παραστατικό τρόπο προϊόντα που επινοούσαν **οι τράπεζες** ώστε να μπορούν να **δανείζουν οποιοδήποτε** ήθελε να δανειστεί **ακόμη και αυτόν που ήταν σίγουρο ότι δεν θα αποπλήρωνε.**

Ο συγγραφέας επαναφέρει ένα ερώτημα που έχει απασχολήσει πολλούς μέχρι σήμερα. **Το ερώτημα αν η χώρα είχε έγκαιρα προετοιμαστεί για την απελευθέρωση των τραπεζών** αλλά και για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες από την συμμετοχή στην ΟΝΕ.

Η απάντηση είναι γνωστή στους παροικούντες την Ιερουσαλήμ. Η χώρα **δεν είχε προετοιμαστεί έγκαιρα ούτε όταν μπήκαμε στην ΕΟΚ ούτε όταν μπήκαμε στην ΟΝΕ.**

Δεν αποτελεί σύμπτωση ότι **είχαμε** δημιουργήσει μια **παράδοση στη διεκδίκηση παρατάσεων στην εφαρμογή Οδηγιών που υιοθετούνταν σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο** στο όνομα μιας Ελληνικής ιδιαιτερότητας την οποία δύσκολα μπορούσαν να κατανοήσουν οι εταίροι μας.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΠΑΣΟΚ Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ

Αλλά όλοι οι ενδιαφερόμενοι στην Ελλάδα κατανοούσαν καλά την ανάγκη διεκδίκησης παρατάσεων γιατί θίγονταν από την εφαρμογή αυτών των αποφάσεων καθώς έχαναν τα αποκλειστικά τους προνόμια.

Εξίσου προβληματικό υπήρξε και το καθεστώς της τραπεζικής εποπτείας στην Ελλάδα. Ήταν μειονέκτημα της Συνθήκης του Μάαστριχτ η απουσία πρόβλεψης για ενιαία εποπτεία στην ΟΝΕ.

Η Γερμανία δεν δεχόταν να αναλάβει η ΕΚΤ καθήκοντα εποπτείας και κατά συνέπεια «καταφυγίου ύστατου δανειστή» για να μην παραβιαστεί η καταστατική υποχρέωση της ΕΚΤ να διασφαλίζει την σταθερότητα των τιμών.

Ένα ερώτημα που είχε τεθεί πολλές φορές μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ ήταν ποιος θα έπρεπε να είχε αναλάβει την εποπτεία του τραπεζικού συστήματος. Η χώρα επέλεξε τότε να την αναθέσει στην ΤτΕ αν και υπήρχαν πολλές προτάσεις ακόμη και κομμάτων για να ανατεθεί σε έναν άλλο ανεξάρτητο οργανισμό.

Ήταν τόσο περιορισμένη και γραφειοκρατική η προσέγγιση των προβλημάτων της εποπτείας από την ΤτΕ, αμέσως μετά την ένταξη στην ΟΝΕ, ώστε ενώ προτάθηκε στην ΤτΕ να αναλάβει την εποπτεία των ασφαλιστικών εταιρειών αφού υπήρχε διασύνδεση με το τραπεζικό σύστημα η ΤτΕ αρνήθηκε με το επιχείρημα ότι δεν είχε επαρκές προσωπικό και είχε πολλές αρμοδιότητες!

Μια από τις πρώτες νομοθετικές πρωτοβουλίες του 2010 ήταν να περάσει τελικά η εποπτεία των ασφαλιστικών εταιρειών στην ΤτΕ.

Η εποπτεία του χρηματοοικονομικού χώρου στην Ελλάδα ήταν κατακερματισμένη σε τρεις διαφορετικές εποπτικές αρχές οι οποίες δεν είχαν ένα θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας.

Όταν ξέσπασε η κρίση το 2007 υπήρχαν αναφορές στον τύπο ότι οι επικεφαλής των εποπτικών αρχών δεν ανταλλάσσουν πληροφορίες.

Η Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ το 2010 έσπευσε να δημιουργήσει το Συμβούλιο Συστημικής Ευστάθειας ώστε να υπάρχει μια συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των Εποπτικών Αρχών και του Υπουργείου Οικονομικών.

Ακόμη πιο τρομακτικό ήταν το έλλειμμα μηχανισμού παρακολούθησης του τραπεζικού συστήματος στο Υπουργείο Οικονομικών.

Σε μια χώρα με ένα τραπεζικό σύστημα που πριν την κρίση είχε ενεργητικό που ξεπερνούσε τα 400 δις, η άμεση συνεισφορά του στην προστιθέμενη αξία ήταν περίπου 5,3%, συνεισέφερε με σημαντικά ποσά στα φορολογικά και ασφαλιστικά έσοδα και στην απασχόληση και είχε παρουσία σε περισσότερες από 15 χώρες ήταν ζήτημα αν το Τμήμα Κεφαλαιαγορών και Πιστωτικών Ιδρυμάτων της Διεύθυνσης Πιστωτικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων διέθετε

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΠΑΣΟΚ Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ

περισσότερα από 6 άτομα! Την ίδια περίοδο σε διάφορους άλλους κρατικούς η ημικρατικούς οργανισμούς με οριακή προστιθέμενη αξία στο ΑΕΠ της χώρας υποαπασχολούνταν άξια και ικανά στελέχη της δημοσίας διοίκησης. Ποτέ δεν είχε γίνει αξιολόγηση των αναγκών της Δημόσιας Διοίκησης στη βάση των αναπτυξιακών στρατηγικών. **Δεν είναι τυχαία η κατάσταση στην οποία βρέθηκε**

η χώρα.

Είναι σωστή η επισήμανση του συγγραφέα ότι οι τράπεζες δεν είχαν επενδύσει σε τοξικά προϊόντα όπως οι τράπεζες άλλων χωρών αλλά είναι εξίσου σωστό ότι είχαν αναλάβει περισσότερους κινδύνους από όσους έπρεπε την περίοδο που η πιστωτική επέκταση ήταν άνω του 20% σε ετήσια βάση.

Είναι σωστό ότι το PSI «έφαγε» κεφάλαια αλλά εξίσου ίσως και μεγαλύτερες είναι οι απώλειες στο χαρτοφυλάκιο των δανείων των τραπεζών.

Κυρίως ως αποτέλεσμα της πρωτοφανούς ύφεσης που οδήγησε σε σωρευτικά απώλεια εθνικού εισοδήματος που στο τέλος του 2013 θα προσεγγίσει το 25% ενώ η ανεργία έχει ξεπεράσει το 27%.

Η χώρα παρά τα τεράστια προβλήματα που αντιμετώπισε στη διάρκεια της κρίσης κατάφερε να διαφυλάξει τις καταθέσεις των πολιτών κάτι που όπως αποδείχτηκε από την εμπειρία της Κύπρου δεν έπρεπε να θεωρείται δεδομένο.

Η χώρα δεν είχε μόνη της δυνατότητα να διαχειριστεί μια κρίση αυτού του μεγέθους.

Και **η Ευρώπη στην οποία απευθύνθηκε δεν ήταν έτοιμη.**

Ο μηχανισμός που δημιουργήθηκε για την Ελλάδα τον Μάιο του 2010 έγινε λίγες ημέρες πριν λήξει ένα ομόλογο. Η μη αποπληρωμή του θα οδηγούσε τη χώρα σε χρεοκοπία.

Ήταν τόσο πρωτόγνωρα πολλά από αυτά που έπρεπε να αντιμετωπιστούν που η βουλή νομοθετούσε συνεχώς για να δημιουργηθεί το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο.

Ενδεικτικά αναφέρω ότι **η χώρα δεν είχε ειδικό νομοθετικό πλαίσιο για την εξυγίανση των τραπεζών.** Υποχρεώθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα να υιοθετήσει ένα για να προχωρήσει στην εξυγίανση όσων τραπεζών δεν κρίθηκαν ότι είναι συστημικές και δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν κεφάλαια για την ανακεφαλαιοποίηση τους.

Με το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής πολιτικής στο οποίο προβλέπονταν το PSI, υπήρξε πρόνοια να διατεθούν 50 δις για την ανακεφαλαιοποίηση η εξυγίανση των τραπεζών.

Αυτά δόθηκαν στο ΤΧΣ το οποίο πλέον έχει αναλάβει την ευθύνη να διασφαλίσει ότι τα χρήματα που δανείστηκε ο Έλληνας φορολογούμενος για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών θα επιστρέψουν στο δημόσιο ταμείο μετά την διάθεση των μετοχών που έχει στα χέρια του.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΠΑΣΟΚ Ν. ΛΑΡΙΣΑΣ

Σήμερα βρισκόμαστε στην επόμενη ημέρα μετά την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών.

Πολλά θα γραφτούν σίγουρα στο μέλλον για τις συγκρούσεις και τις αντιπαραθέσεις σε ότι αφορά τις προσπάθειες των διοικήσεων των τραπεζών να περιορίσουν το μέγεθος των απωλειών από το PSI, και την προσπάθεια να διατηρήσουν τον έλεγχο των τραπεζών. Ο συγγραφέας κάνει μια πρώτη καταγραφή. Θα ακολουθήσουν πολλές. Κάποια στιγμή μελλοντικά θα καταθέσω την άποψη μου.

Στο τελευταίο κεφάλαιο ο συγγραφέας τολμά να κάνει προβλέψεις για την επόμενη ημέρα του τραπεζικού συστήματος με βάση τις εμπειρίες από το παρελθόν αλλά και των συμπερασμάτων στα οποία οδηγείται κανείς από τα λάθη του πρόσφατου παρελθόντος.

Λέει χαρακτηριστικά στη σελ 210: η «καινούργια» εποχή για τις τράπεζες θα είναι μια ολοκαινουργιά εκδοχή της δεκαετίας του 1960. Τα περισσότερα από όλα όσα απορρυθμίστηκαν, από τη δεκαετία του 1970 και μετά, στο χρηματοπιστωτικό σύστημα θα ξανα-θεσμοθετηθούν με στόχο ένα πιο ανθεκτικό τραπεζικό σύστημα στους οικονομικούς κύκλους»

Ας μου επιτρέψει να συμφωνήσω εν μέρει. Ακόμη και αν συμβεί αυτό **μόλις σβήσουν οι μνήμες από αυτή την κρίση θα έχουμε σύντομα μια επανάληψη** όχι ακριβώς με τον ίδιο τρόπο αλλά με παρόμοιο όλων όσων συνέβησαν στην δεκαετία του 1980 και 1990.

Αυτό είναι το συμπέρασμα από την ιστορική εμπειρία. Το ζητούμενο είναι να προετοιμαστούμε κατάλληλα ώστε ακόμη και **αν δεν καταφέρουμε να αποτρέψουμε μια νέα κρίση τουλάχιστον να περιορίσουμε στο ελάχιστο το κόστος της σε εισοδήματα και θέσεις εργασίας**. Διότι ενώ μετά την κρίση του 1929 πολιτικοί και οικονομολόγοι είπαν ποτέ ξανά τελικά ορισμένες δεκαετίες αργότερα όταν η μνήμη από τις συνέπειες της κρίσης ατόνησε και κάτω από την επίδραση των νεοφιλελεύθερων απόψεων που κυριάρχησαν στις δεκαετίες του 1980 και 1990 αφέθηκε το τζίνι να βγει ξανά από το λυχνάρι.

Και εδώ υποστηρίζω ότι τα σοσιαλιστικά κόμματα που είχαν ευθύνη των κυβερνήσεων σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες τους τα τελευταία τριάντα χρόνια θα πρέπει να αξιολογήσουν την εμπειρία από τις υποχωρήσεις τους σε ζητήματα ανεξέλεγκτης λειτουργίας των χρηματοοικονομικών αγορών και εποπτείας τους. Τώρα καλούνται να δώσουν μια νέα μάχη στο εσωτερικό της Ευρώπης για την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ενοποίησης αλλά και την ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος μέσα από μια ενίσχυση της πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας με τελική κατάληξη μια μορφή ομόσπονδης Ευρώπης.